

FIÚK ÉS FIATALEMBEREK FOGLALKOZTATÁSA A COMENIUS- HÁLÓZAT ORSZÁGAIBAN "KIS HŐSÖK VESZÉLYBEN".- A HOZZÁSZÓLÁSOK DESKRIPTÍV ÉS KOMPERATÍV ÖSSZEFOGLALÁSA

Renate Seebauer, Europahaus Burgenland

Az egyéni hozzászólások deskriptív-komperatív összefoglalása mutatja, hogy a Gender Mainstreaming-mozgalom Európában jelenleg különböző irányban fejlődik, melynek során akár két "állam blokkjáról" is beszélhetnénk. Az egyik blokkot az "új EU-országok" képezik, ahol - ha egyáltalán lesznek evidens intézkedések-mindez a lány és asszonyok egyenlő elbánására vonatkozik, a második blokkot az ún. "régi EU-országok" képezik, ahol a lányfoglalkoztatást a fiúk foglalkoztatása váltja fel, ill. váltotta fel. Különös figyelmet kell szentelni itt Spanyolországra. A fejlődési vonal a deficitről forrásorientációra módosult.

1. Az összehasonlító tanulmány háttere, módszertani megjegyzései és céljai

A "Kis hősök veszélyben" COMENIUS projekt lehetőséget nyújt arra, hogy a fiú- és fiatalember-foglalkoztatást/fiúoktatást a kiválasztott európai országokban - Ausztria, Belgium, Cseh Köztársaság, Németország, Észtország, Spanyolország, Magyarország, Lengyelország és Nagy-Britannia - leírják és összehasonlítsák.

Az összehasonlítási alapot ebben az esetben az iskolákban és más pedagógiai intézményekben mutatott nemek szerinti tevékenységek alkotják, ezek alkotják azt a hipotetikus összességet, amely alapján az összehasonlítás lehetségessé válhat.

Az összehasonlítás célja a fiú- és fiatalember-foglalkoztatás történelmi fejlődésének hasonlóságának és különbségének feltárása, továbbá a pedagógiai intézetekben történő nemspecifikus tevékenységek hasonló/különböző céljának és tartalmának feltárása nemspecifikus nézőpontok alapján az általános iskolai tanárok képzésére, a fiúk és fiatalemberek szabadidős kínálatára vonatkozóan az egyes országokban, valamint a hasonló/különböző trendek és fejlődési tendenciák feltárása.

A Hörner tipológia alapján ezt az elemzést teljes egészében az "evolúciós funkcióhoz" (a fejlődési trend keresése) kell hozzárendelni.

Az összehasonlítás kilenc szövegen alapul, amelyet különböző szakmai területek (pedagógia, pszichológia, germanisztika, anglisztika) és különböző hivatásos háttérrel

(egyetemi tanári képzésben résztvevő tanár, szociális munkás gyakornok, európai kérdésekkel megbízott szakember...) foglaltak össze.

Az elemzés a realitás és az ötletek teljes összefoglalását célozza meg, amely a COMENIUS projekt keretében kifejlesztett szövegek értelmezésén alapul.

Amilyen különbözőek a szerzők, olyan különbözőek a szövegek is, jóllehet pedig egy közösen kifejlesztett szerkezetet követnek (kellene követniük).

A szövegek kutatása és feldolgozása során vált csak egyértelművé, hogy nem minden országban áll megfelelő anyag rendelkezésre, és/mivel a "fiúoktatás" a "nemi-iniciatívákban" található, a realizáció sem konkrét céljai, sem formái (pl. experimentálisan, a projektekben) nem azonosíthatók. Ez elsősorban a lengyel cikkekre vonatkozik, amelyet az összehasonlítási alap hiányában kivettek az összehasonlításból, valamint érinti a cseh cikket és - mint kivételes eset - a spanyol cikket is.

Éppen ezért a szövegek elemzése során nem minden ország vehető összehasonlítási alapként.

A szövegek tartalmi szerkezete, amelyet 2007 első félévében írtak, - az összehasonlítási célokra vonatkozóan - a következő nézőpontokra vonatkozik:

- A fiú- és fiatalember-foglalkoztatás fejlődése történelmi perspektívából nézve,
- A nemspecifikus tevékenységek céljai és tartalma a pedagógiai intézményekben,
- Nemspecifikus aspektusok az általános iskolai tanárok képzésében,
- Fiúk és fiatal emberek szabadidős kínálata,
- Jellemzők,
- Trendek és fejlődési tendenciák.

A következőkben megpróbáljuk ez alapján a szerkezet alapján a hasonló ill. divergáló trendeket meghatározni és kategorizálni.

2. Néhány adat az összehasonlítási célokhoz

A fiú- fiatalember-foglalkoztatás történelmi fejlődése a kiválasztott országokban

"Fiú- és fiatalember-foglalkoztatás" (az osztrák irodalomban), ill. "fiúfoglalkoztatás", "fiúoktatás" - ahogy ezt a munka- és kutatási területet a német irodalomban megemlítik - Németországban és Ausztriában (már a kezdetek óta) szűkebb értelemben egyet takar. Németországban a fiúfoglalkoztatás/fiúoktatás mint pedagógiai reflex jelenik meg a 80-as évek szociálpedagógiai lányfoglalkoztatásra, Ausztriában a fiú- és fiatalember-foglalkoztatás az 1990-es években kerül az érdeklődés középpontjába. Alapvetően ez a 90-es évek nemi-iniciatíváival áll összefüggésben. Minkét országban hasonló folyamatot figyelhetünk meg: a deficitorientációtól a forrásorientációig - egy olyan fejlődési folyamatot figyelhetünk meg, amely a különféle gyógypedagógiai szakterületeken is megjelenik.

Nagy-Britanniában az 1990-es évek közepétől jelentős változás állt be a Gender Mainstreaming (egyenjogúsági politika) -vitában -, aminek oka az volt, hogy a fiúk gyengébb eredményeket értek el a nemzeti iskolai szintfelmérő tesztek során. A fiúk teljesítményének javításának segítése a szociokulturális környezetbe való beolvadás szükségessége tette szükségessé - a fiúk gyenge eredményeinek okáról pedig több kutatási munka indult el.

Belgiumra (Flandria) vonatkozóan egyértelműen nyilvánosságra hozták, hogy a fiúk a gyógypedagógiai intézetekben jobb eredményeket érnek el, mint a lányok, de a kinyilvánítások azonban semmilyen következtetéssel nincsenek a fiúoktatás területén a specifikus fiúoktatásra és/vagy kutatási munkákra.

A vizsgált országok között, ill. a "régi EU-országok" között különleges helyet foglal el Spanyolország: Franco diktatúrája engedélyezett a 20. század hatvanas éveiben egy lassú átalakulást a nemek szerepének elgondolásában. Először az 1991-es év iskolatörvénye miatt állt be változás ezen a téren, amely kimondta, hogy nemcsak a képzésben kell ugyanolyan szociális esélyekkel rendelkezniük a különböző neműeknek, hanem hogy a képzésben mind a fiúk, mind a lányok személyiségüket fejlesszék, identitásukat megtalálják.

A régi keleti blokk országaiban - különösen a Cseh Köztársaságban,

Magyarországon és Észtországban - 1945 után következett be a nemi egyenlőség; a nevelési- és oktatási célokat a kollektívizmus, a "szocialista mi" irányába orientálódott. Ahogy az észtországi cikkből is kiderül, a Szovjetunió feloszlása okozta társadalmi változások a fiúkra és a fiatalokú férfiakra nagyobb hatással voltak, mint a lányokra. Ha a fiúkra speciálisabb intézkedések vonatkoznak, defizitorientálttá válnak - pl. a viselkedési problémákkal küzdő fiúk kiválása a zár gyógypedagógiai iskolákban.

A Cseh Köztársaságban nem láthatunk semmiféle előkészületet a nemi kérdésekre, a "fiúfoglalkoztatásra" és/vagy "fiúoktatásra" sem láthatunk előmenetet.

Magyarországon a nemspecifikus nevelés kényes kérdésnek számít, mivel a nők egyenlősége még mindig nem következett be (de facto, hogy ez minden más itt említett országra vonatkozik) A "fiúoktatás" fogalma Magyarországon 1990-től létezik, de csak Nemi tanulmányok területén a publikációkban találhatjuk meg, a szűkebb értelemben vett "fiúoktatásra" viszont nem találunk utalásokat.

A nemspecifikus tevékenységek céljai és tartalma a pedagógiai intézményekben

Ausztriában és Németországban is két áramlat van, amely a tantervkoncepcióra befolyással bír: Az egyik a "Gender Mainstreaming" irányelvei, a másik a gyermek- és ifjúsági segélyezés valamint az iskolai iniciatívákra kiható ifjúsági szervezetek teoretikus és gyakorlati tapasztalatai. Ausztriában a "Nők és férfiak nevelési egyenlősége" oktatási elvet, amely minden oktatási intézményben alapelvnek számít, Németországban pedig az országszerte elterjedt "Új út a fiúk számára" (2005-2008) modellprojektet kell megemlíteni.

A nemekre vonatkozó projektek - súlyponttal a szexuális nevelésre, az erőszak elleni prevencióval, valamint a nemi szerepidentitással ...) mindkét országban inkább a felsőbb oktatásban, mint az általános iskolákban vannak jelen.

A koedukált tanítás minden vizsgált országban szabály.

Nagy-Britanniában a fiúk és lányok számára kialakított Nemzeti Oktatási Program alapvetően ugyanazt a képzést teszi lehetővé, és ugyanazokat az esélyeket teszi lehetővé.

A belgiumi, észt és magyar cikk a fiúk és lányok esélyegyenlőségét hangsúlyozza. Egy - legalábbis különleges helyet töltenek be az oktatási programban - a "testnevelés" és a "művészeti, alkotó" tantárgyak. Habár a Cseh Köztársaságban a 1990-es évek elején ezeket a tantárgyakat nemek szerint külön oktatták, az 1990-es évek végére azonban ismét a koedukált oktatás valósult meg. A magyar "Nemzeti Oktatási Tanterv" figyelembe veszi az egyéni, korszpecifikus adottságokat, a testnevelés és a művészeti, alkotó tárgyak tanítása koedukáltan folyik. Minden diák egyenlő elbánása nemtől függetlenül az észt tantervben rögzítésre került; a sport és a művészeti, alkotó tantárgyak oktatása azonban mégis nemek szerint történik.

Nemspecifikus aspektusok az általános iskolai tanárok képzésében

Az első kezdeményezéseket nemspecifikus témában a tanárok ki- és továbbképzésében Németországban és Ausztriában 1995 táján kezdték meg, mindenesetre ezeknek az iniciatíváknak a változtatása, amelyeket az illetékes minisztériumok kezdeményeztek, még máig is a docensekre van bízva.

Minden a projektben résztvevő országban kiindulhatunk abból, hogy a lányok és fiúk a fejlődési pszichológia keretében különböző szinteken és specifikus jellemzőkkel fejlődnek, erre csupán a cseh cikk utal kifejezetten. Kiindulhatunk továbbá abból, hogy minden esetben egy "tradicionális" fejlődési pszichológiáról van szó - azonban aligha a nemi szempontok nézőpontjából. Ugyanez nyilvánul meg más humán tudományokban, mint pl. a szociológia és/vagy a pedagógiai tudományokban.

A tanulmányokból (pl. "Erőszak az iskolában", a bizonyítványokra vonatkozó statisztikákra vonatkozóan ... Észtországban) valamint a magyarországi és Cseh Köztársaságban történt tankönyvi elemzésekből kiindulva, amelyek a tradicionális szerepképeket támasztják alá, minden országban szükség van a nagyobb szenzibilitásra, a jobb oktatásra, a tanítási és tanulási tempó, a különböző kultúrák, a fiúk nagyobb terének figyelembe vételére. Ezekben az országokban a tanulmányok konzekvenciáján alapulva hiányzik az átalakításra vonatkozó konkrét intézkedés a tanárképzés keretein belül.

Fiúk és fiatal emberek szabadidős kínálata

Németországban a fiúk szabadidős kínálata az elmúlt években mind mennyiségileg, mind minőségileg erősen bővült. A súlypont a szabadidős kínálat esetén az egészség védelme,

(drogok, erőszak, a férfiasság felismerését követő rizikóhajlam ...) amely az élménypedagógiában jut kifejeződésre. Ausztriában "szabadjáték területek" találhatóak, ahol felnőtt felügyeletet is biztosítanak, és fiúknak és lányoknak különböző programokat tesznek lehetővé, az iskolákban üzemelő torna- és sportegyesületek pedig számos közös tevékenységeket nyújtanak. (egészen 10-12 éves korig). 12 éves kor felett a fiúk számára a sporttevékenységeket nagyobb teljesítményorientáltság jellemzi. A nagy osztrák gyerek- és ifjúsági szervezetek felvették tevékenységeik közé az outdoor- és élménypedagógia elemeit. A freestyle-sportlehetőségek növekedése azonban riziko-management kérdéseket, problémákat vet fel. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a hivatalos gyermek és fiatalok foglalkoztatását, különös tekintettel a bevándorlóakra (Törökország, a volt Jugoszlávia országai...)

Belgiumban több mint minden második gyermek tagja valamelyik ifjúsági szervezetnek ("Chiro", "Scouts en Gidsen" ...). A legkedveltebb fiú szabadidős tevékenységek közé tartozik a Skateboard, a futball, BMX biciklizés, valamint a "munka" zsebpénz-kiegészítésként, valamint az interneten való szörfölés és a számítógépes játékok.

Az ifjúsági szervezeteknek Észtországból is nagy jelentőségük van; ezeket a különböző orientációjuk alapján különböztethetjük meg egymástól - létezik, politikai, egyházi, képzésorientált, sport/katonai ifjúsági szervezet. A "Fiatal Sasok" (Noored Kotkad) szervezet kifejezetten fiúk számára jött létre és legfőképpen katonai célokat támogat ("Mindig készen a haza szolgálatára" - "A férfi a férfiak sorába tartozik"). Az úgynevezett "Hobbiiskolák" (technikai, sport) a lányok által kedveltebbek.

Magyarországon nagyon kedveltek a szervezett délutáni foglalkozások az iskolákban (napközi). Ingyenes szabadidős tevékenységeikkel (sport, zene, dráma, rajz ...) a 15 évesek felét magukba foglalják.

Jellemzők

Látszólag minden a projektben résztvevő ország tanulmányok alapján megállapította, hogy több fiú mint lány ismételi évet, hagyja ott az iskolát, ill. látogat gyógypedagógiai iskolákat. PISA, TIMSS, PIRLS & Co., valamint a britt nemzeti szintfelmérő tesztek bizonyítják - más nemspecifikus teljesítménykülönbségek mellett - hogy a fiúk olvasási készsége gyengébb; ill. a migrációs háttérrel rendelkező- elsősorban török származású - fiúk olvasási készsége gyengébb, ezt a német cikk is bizonyítja. Még Ausztriában is a migrációs háttérrel rendelkező fiúk számos diszkriminációnak vannak kitéve, ehhez hozzájárulnak még a kulturális feszültségek, valamint a külső és belső konfliktusok férfiasságuk kifejezésére vonatkozóan. Jóllehet nem nagy mértékben, de a belga cikk is hasonló problémát vet fel a bevándorlókra nézve, különösen az arab térségből származó fiúkra vonatkozóan.

Észtországban az oroszul beszélő gyerekek már az óvodában identitásproblémára utaló jeleket mutatnak. Ami a drogfogyasztást és a bűncselekményeket illeti, inkább a fiúkra jellemző, mint a lányokra.

A magyarországi és cseh aktuális tankönyvelemzések bizonyítják a tradicionális szerepképek kivetítését, és a szerepsztereotípiák rögzítését mind szöveges, mint képes ábrázolásban, a lányokra és a nőkre fókuszálva. A tankönyvek elemzése, valamint a nemérzékeny nyelv megteremtésére való törekvés Nagy-Britanniában is az iniciatívák tárgya lett.

Trendek és fejlődési tendenciák

A projektben résztvevő országok a női tanítók - főleg az általános iskolákban - túlsúlyára mutatnak rá. A csonkacsaládok számának növekedésével (a gyerekek válás esetén legtöbbször az anyjukkal maradnak) megnehezíti a fiúk férfi szerepekkel történő azonosulását.

A sok bevándorlóval rendelkező országokban (Németország, Ausztria, Belgium, Nagy-Britannia) a bevándorlók megnyerése a tanári pályára elengedhetetlenül szükségesnek látszik. Több színes férfi tanító pályára való megnyerése még Nagy-Britanniában is ez ideig kevés sikeres próbálkozással járt.

Magyarországon ott, ahol nemek szerinti foglalkoztatottságot találunk, inkább feminista nézetek kerülnek az előtérbe.

Az iskolafejlesztési projekt, amelyet Észtországban 2006-2010 között terveznek, megpróbálja az olyan fennálló problémákat megoldani, mint pl. az olyan gyermekek helyzetét, akik nem rendelkeznek polgári iskolai bizonyítvánnyal, drogfüggők vagy büntetett előéletűek...; azonban gyógypedagógiai iskolák és a túl drága "hobbiiskolák" is reformot igényelnek.

A reflektált koedukáció, "lány nap" és "fiú nap", valamint az oktatási tananyag gondos kiválasztása, az oktatási kultúra létrehozása, amely mindkét nemet figyelembe veszi, Németországban kíváncsnak számít. A defizit-orientáltságtól való jelentős eltávolodás és a konkrét nemekre vonatkozó projektek a különböző osztrák iskolákban máris pozitív változásokat eredményezett.

Az iskolai projektek sora, amelyek sok fiú "anti-tanulási kultúráját" és a "belső rezignációját" - már az általános iskolában - kellene, hogy megcélozza, és mindenekelőtt a fiúk szociokulturális környezetét vonja be a tevékenységekbe, Nagy-Britanniában van jelen, abban a reményben, hogy a fiúk nemcsak a kognitív területen, de az érintett területeken is fejleszthetik személyiségüket.

Ha megnézzük a nemspecifikus intézkedések csoportját a vizsgált országokban, akkor azt láthatjuk, hogy a leginkább Németországban és Ausztriában mutat a fiúk-/fiatalemberek

fejlődésében ill. fiúoktatásban hasonló formát. Az első kezdeményezések a gyerekek és a fiatalok viselkedési területének vizsgálatából adódtak, és csak másodsorban találtak ösztönzésre a nemzetközi tanulmányokban (PISA, TIMSS...). Angliában úgy tűnik, a konkrét fiatalember-foglalkoztatás a nemzeti tanterv teszteredményei után kapott nagyobb hangsúlyt - mindenekelőtt a *bottom up* irányba a különböző iskolás teljesen konkrét tevékenységei által.

Hasonló folyamatok formák sem Belgiumban, sem Spanyolországban nem megfigyelhetők, amely Spanyolország esetében Franco diktatúrája során nyilvánítható ki, amely csak a 20. század hatvanas éveiben mutatott lassú változást a nemi szerepek konceptusaiban.

Jóllehet minden említett ország EU-tagállam, oktatási politikájuk az unió előírásaihoz igazodik, kimutatható, hogy a 12 elemzett szövegnél legalább két "állam blokkot" képeznek, amelyek a Gender Mainstreaming-mozgalom különböző állomásain állnak. Nagy-Britanniában, Németországban, Ausztriában a "lányfoglalkoztatást" követte a "fiúfoglalkoztatás", ill. egyértelmű hangsúlyeltolódás van a "fiúfoglalkoztatás" felé.

A hajdani keleti blokk országaiban (az "új EU-országok) a Gender Mainstreaming-mozgalom még óvodás cipőkben jár, ill. a lány-, nőfoglalkoztatás csak lassan vált evidensé, a szűkebb értelemben vett "fiúoktatásról" és/vagy "fiúfoglalkoztatásról" nem beszélhetünk. Ahol hasonló problémákat állapítottak meg a fiúknál, folynak a próbálkozások, hogy azt inkább defizitorientált mint forrásorientált intézkedésekkel hajtsák végre.

Amiben a vizsgált országok nem különböznek, az az általános hiány a férfi tanárokból, - legfőképpen az általános iskolákban - amely a pozitív férfikép kialakításában újabb problémát vet fel.

A következő fejezetben leírt empirikus tanulmány "Teljesítményre ösztönzési formák", "szociális tapasztalatok" és a "a tanárok, nevelők szükséges tulajdonságai" további részletekkel szolgálnak a fiú- és lány-specifikus jellemzőkre. Ez alátámasztja az egyéni cikkeiben kijelentett kinyilatkoztatásokat, és megegyezik számos, abban idézett tanulmánnyal.